

ks. Łukasz Marczak

 <https://orcid.org/0000-0003-1553-1747>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Społeczno-etyczny aspekt solidarności w prewencyjnej pracy służb państwa

Prewencyjna praca służb państwa polega na zabezpieczaniu jego interesów narodowych. Wysoko rozwinięte państwa opierają swoją obronę doktrynę militarną na rozwoju kapitału moralnego, którego specyfika polega na osiągnięciu umiejętności, zdolności, wiedzy, energii i zdrowia¹. Wyobrażenie wojska bazowało do tej pory na podporządkowywaniu, zniewalaniu i pozbawianiu życia innych ludzi, pozostających w stałej postawie wrogości. Tymczasem współczesna instytucjonalizacja międzynarodowa zwróciła uwagę na odwrócenie dotychczasowego wizerunku sił zbrojnych, co niejako zmodyfikowało funkcjonowanie obronności państwa na podstawie realizacji zadań obronnych wzbudzających poczucie bezpieczeństwa². Opracowanie to nie skupia się na analizie potencjału armii w celu określenia wymaganych zmian strukturalnych i strategicznych, ale na ukazaniu wartości złączenia potencjału ludzkiego z kapitałem moralnym, dającego szansę restrukturyzacji jednostek zbrojnych na podstawie wzrostu znaczenia reguł moralnych. Autentyczny rozwój państwa opierający się na zastosowaniu systemu zasad etyczno-społecznych daje gwarancję zachowania szacunku do osoby ludzkiej³. Wysoki stopień kapitału moralnego pozwala skutecznie ewolucję sił zbrojnych, dając nadzieję na to, że podstawową formą rozstrzygania konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych będą bardziej działania prewencyjne oparte na dialogu aniżeli interwencja. Aby wykreować taki kapitał w zakresie etyki

-
- 1 Por. M. Wódka, *Kategoria „moralcapital” w etyce społeczno-gospodarczej*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 19 (2016) nr 3, s. 59–72.
 - 2 Zob. M. Marcinkowski, *Służba wojskowa jako służba wartościom*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” (2014) nr 1, s. 86.
 - 3 Por. P. Kroczyk, *Prawny wymiar troski Kościoła o rozwój człowieka i społeczeństwa*, w: *Rozwój i dobro wspólne. Dyskurs w 25-lecie encykliki Sollicitudo rei socialis Jana Pawła II*, red. J. Mazur, Kraków 2012, s. 72.

społecznej, wymagana jest rekonstrukcja wartości moralnych w strukturach państwa i jego służbach.

1. Metodologia

Metodologia opracowania opiera się na analizie jakościowej faktów społecznych prezentowanych w mediach społecznościowych w kontekście zagrożenia epidemicznego SARS-CoV-2. Zasięg i potencjał mediów społecznościowych wydaje się wskaźnikiem kreacji tak zwanej solidarności bez granic, wymaganej coraz bardziej we współczesnym kontekście cyfryzacji umożliwiającej dostęp do wiedzy i usług. Media społecznościowe sprzyjają zaistnieniu komunikacji działań społecznych, z którymi wiążą się ludzkie przeżycia i wartości⁴. Jest to pozytywny charakter komunikacji ukierunkowany na solidarne współdziałanie, które pod względem etycznym musi zostać podporządkowane systemowi wartości i zasad etyczno-społecznych. Właściwie zhierarchizowane dobro wspólne jest jego celem przy zastosowaniu szeregu procedur państwa demokratycznego⁵. W ładzie pojęciowym solidarność ujmuje się bardziej w aspekcie etycznym niż jurydycznym. Solidarność jest podstawową zasadą etyczno-społeczną ukierunkowaną na tworzenie więzi, a ich konstruowanie jest reperkusją na wymóg moralny obowiązku działania na rzecz dobra wspólnego⁶. Solidarność traktuje się zatem jako sprawność społeczno-moralną ujmującą społeczeństwo jako wspólnotę ludzi odpowiedzialnych za siebie nawzajem, każdy w zakresie swoich obowiązków⁷. W ten sposób przenosi się etyczne rozumienie solidarności w przestrzeń pracy służb państwa. To działanie w komunikacji medialnej staje się wówczas czynnikiem wpływającym na procesy socjalizacyjne. Z punktu widzenia socjologicznego interesująca jest skala solidarnego oddziaływania służb państwa na ludność cywilną, co jednak mogłoby być dalszą perspektywą badań społecznych.

Prewencyjną pracę służb państwa rozumie się w sensie pionu funkcjonalnego typowego dla Żandarmerii Wojskowej. Mniej bierze się pod uwagę działania dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-logistyczno-techniczne, a bardziej w działaniach służb państwa ukazuje się prewencję stanowiącą ważny czynnik działania służb porządkowych. Żandarmeria Wojskowa i inne rodzaje służb wojska służą tu jako egzemplifikacja prewencyjnych działań społecznych. W zakres prac tych grup wchodzi także przekaz medialny, w którym ukazywane

4 Por. A. Bałandynowicz, *Pedagogiczne aspekty komunikowania w świecie wirtualnym*, w: *Komunikacja w cyberświecie*, red. S. Bębas, J. Plis, J. Bednarek, Radom 2012, s. 22.

5 Zob. A. Swift, *Wprowadzenie do filozofii politycznej*, tłum. A. Krzynówek, Kraków 2010.

6 Por. J. Koperek, A. Koperek, *Rozwój integralny i solidarność międzyludzka warunkiem i drogą do pokoju*, w: *Rozwój i dobro wspólne*, dz. cyt., s. 138.

7 Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 38.

są działania społeczne dotyczące interwencji w nadzwyczajnych okolicznościach. Prewencyjną pracę można pojmować jako efekt realizacji zadań polegających na przestrzeganiu dyscypliny właściwej dla konkretnego rodzaju służb oraz wynik ochrony porządku w miejscach publicznych. Te działania dotyczą również zwalczania kłesk żywiołowych i nadzwyczajnych zagrożeń środowiska wraz z likwidowaniem ich skutków. Prewencyjną pracę ukierunkowuje się na cel współdziałania z innymi organami służb odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego⁸.

Praca jako kategoria socjologiczna ujmowana jest w sensie realizacji zadań wynikających z funkcjonowania państwa prawa opartego na chrześcijańskiej koncepcji człowieka⁹. W ten sposób wartość pracy odnosi się do antropologicznych fundamentów integralnej złożoności społeczno-gospodarczej, której efektem jest kultura chrześcijańska pozwalająca rozwijać zmysł twórczy, inteligencję, postawę solidarności w działaniu na rzecz dobra wspólnego¹⁰. Prewencyjny kontekst pracy wsparty jest realizacją wartości sprawiedliwości. Z jednej strony praca czyni wykonujących ją podmiotami i pozwala im realizować siebie przez rozwój kompetencji, z drugiej strony przedmiotowy charakter pracy normuje interesy grupowe pracowników i prawa, które przy wysokim kapitale moralnym pozytywnie wpływają na funkcjonowanie państwa i jego służb¹¹.

Analiza socjologiczna solidarnych działań społecznych zostanie przeprowadzona na podstawie rekursywno-rekonfiguracyjnej funkcji zasady zrównoważonego rozwoju¹². Przedmiotem analizy będą działania wybranych instytucji służb państwa udzielających się w mediach społecznościowych i publikujących informacje na swój temat za pomocą kanału komunikacyjnego Facebooka¹³. Celem opracowania jest treściwe i wyraziste wykazanie związków zasady

8 Art. 4.1 1) 2) 7) Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 431.

9 Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 44.

10 Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 51.

11 Zob. J. Gałkowski, S. Gałkowski, *Praca*, w: W. Piwowarski, *ABC katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1993, s. 137.

12 Por. Ł. Marczak, *Rekursywno-rekonfiguracyjna funkcja zasady zrównoważonego rozwoju w perspektywie usług świadczonych drogą elektroniczną*, „Miscellanea Oeconomicae” 1 (2018) nr 2, s. 321.

13 Zbiorem danych jest strona *Sustainable development sociology* (Facebook) zawierająca opis działań oficjalnych instytucji państwa podejmujących kroki mające na celu powstrzymanie rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2. Przedmiotem analizy są działania: Wojsk Obrony Terytorialnej, 17 Wielkopolskiej Brygady Zmechanizowanej, Policji Lubuskiej, Straży Granicznej od pojawienia się w Polsce pierwszego zachorowania na SARS-CoV-2 do momentu wprowadzenia nakazu noszenia masek ochronnych przez ludność cywilną (4 marca – 16 kwietnia 2020 roku).

solidarności z zasadą zrównoważonego rozwoju w zakresach odpowiedzialności poszczególnych służb. Zastosowanie zasady zrównoważonego rozwoju wynikało z silnego interwencjonizmu państwa w obliczu faktu medialnego o rozprzestrzenianiu się SARS-CoV-2. Kontekst pandemii zagrażającej życiu człowieka stał się zmienną niezależną z zakresu otoczenia środowiskowego, w odniesieniu do którego analizie została poddana systemowa praca władz państwa. Wynika ona ze zmienionego kontekstu społecznego, którego bezpieczeństwo i stabilizacja są niezbędne ze względu na zwiększoną niepewność w sektorach gospodarki. Współzależność zasady solidarności z zasadą zrównoważonego rozwoju zostaje zoperacjonalizowana za pomocą wskaźników takich jak: wzmocnienie działania państwa, zmiana ról i kompetencji służb państwa wynika z nagłych potrzeb, łączenie funkcji i ich rozszerzenie na inne grupy. Zasadę zrównoważonego rozwoju łączy się z zasadą solidarności ze względu na konieczność antropocentrycznej interpretacji etyk środowiskowych, których rozróżnienie staje się kluczowe w uwarunkowaniach wynikłych z czynników mających źródło w argumentacji dotyczącej otoczenia środowiskowego. Zasada zrównoważonego rozwoju przyjmuje nurt antropocentryzmu umiarkowanego¹⁴.

Struktura artykułu będzie składać się z czterech części. Najpierw przeanalizuje się społeczno-etyczne aspekty zasady solidarności w rozwoju integralnym człowieka. Następnie przejdzie się do opisu proceduralnego działania państwa w sytuacjach podwyższonego ryzyka zagrożenia epidemicznego. Prewencyjną pracę służb państwa przedstawi się przy wykorzystaniu funkcji zasady zrównoważonego rozwoju, które w specyfice życia społecznego ściśle analizuje się pod względem pozytywnych i negatywnych funkcji zasady pomocniczości¹⁵. Pomocniczość jest zasadą podstawową, której konkretyzacją w wymiarze etyk środowiskowych jest zasada szczegółowa zrównoważonego rozwoju. Objaśni się przy tym wymiar rekursywno-rekonfiguracyjny systemu zasad etyczno-społecznych, dzięki któremu można rekonstruować utracone wartości chrześcijańskie lub modyfikować wartości nieprzynależące do katalogu chrześcijańskich. Pożądanym wynikiem prewencyjnej pracy służb państwa będą działania służące reorganizacji dobra wspólnego i próba stwierdzenia, w zakresie jakich wartości chrześcijańskich oscyluje zmiana społeczna związana z rozprzestrzenianiem się SARS-CoV-2. Znaczenie badań jakościowych jest większe w stosunku do znaczenia badań ilościowych ze względu na kryterium partykularności badań połączonych ze szczególnym kontekstem pandemii. W tym opracowaniu korzysta się z paradygmatu teorii ugruntowanej, która w kontekście statusu

14 Zob. E. Schockenhoff, *Anthropozentrische und ökozentrische Ethik*, w: *Handbuch der Katholischen Soziallehre*, Hrsg. A. Rauscher, Berlin 2008, s. 410.

15 W. Piwowarski, *Społeczna zasada pomocniczości*, Lublin 1961, s. 128.

zasady zrównoważonego rozwoju na gruncie katolickiej nauki społecznej wydaje się najbardziej odpowiednia spośród wszystkich socjologicznych podejść teoretycznych kontekstu społeczno-medialnego¹⁶. Wydaje się, że w mediach społecznościowych tworzy się niekiedy nieadekwatny do rzeczywistości przekaz, względem którego prowadzona jest zbyt wyidealizowana narracja o solidarnej działalności poszczególnych instytucji. Jednak roztropne zastosowanie zasady solidarności w kontekście prewencyjnej pracy zabezpieczającej ład społeczny w państwie kreuje uwarunkowania dobra wspólnego w sytuacjach podwyższonego ryzyka. Trwałe działanie na rzecz dobra wspólnego, jakim jest ojczyzna, z jednej strony wyraża najpełniej sens służby wojskowej, z drugiej strony tworzy więź społeczną podkreślającą z psychologicznego punktu widzenia jedność wzmagającą poczucie bezpieczeństwa.

2. Społeczno-etyczne uzasadnienie zasady solidarności w rozwoju integralnym człowieka

Solidarność jest znaczącą wartością społeczną i na jej straży stoi system zasad etyczno-społecznych. To podstawowe principium społeczne oparte jest na godności osoby ludzkiej, wartości spajającej jednostki pod względem podstawowych wartości życia społecznego. Poczucie solidarności wydaje się wzrastać zwłaszcza wtedy, gdy pojawiają się uwarunkowania wzrostu ryzyka alienacji jednostki czy grup społecznych¹⁷. Człowiek bowiem nie jest samotną wyspą i rozwija się integralnie wtedy, gdy harmonijnie i proporcjonalnie zaspokaja swoje potrzeby na podstawie właściwej hierarchii wartości, względem której podejmuje aktywność i współpracę. Integralność rozwoju w ostateczności ma doprowadzić człowieka do wypracowania w sobie możliwie najbardziej szlachetnej postawy, będącej wynikiem rozwoju i dążenia do osobistej doskonałości. Solidarność oznacza więc najpierw trwałe budowanie jedności w tożsamości człowieka, która w wyniku procesów psychologiczno-pedagogicznych umożliwi wspólne osiągnięcie celów z innymi jednostkami.

Etyczne uzasadnienie solidarności wskazuje, że osoba ludzka i społeczności nie są odrębnymi bytami – tym bardziej z punktu widzenia chrześcijańskiej filozofii realistycznej nie są sobie przeciwstawione, a ukierunkowane na wspólne osiągnięcie celów¹⁸. Integralność człowieka i harmonijny rozwój jego osobowości na wielu płaszczyznach egzystencjalnych są moralnym imperatywem i wynikiem realizacji systemu zasad etyczno-społecznych. Pomocniczość jednostki ku dobru wspólnemu nie może zostać pozbawiona realizacji solidarności. Ta wartość

16 Zob. E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, tłum. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2009, s. 332.

17 Zob. R.A. Podgórski, *Homo sociologicus w strukturze wartości*, Rzeszów 2008, s. 131.

18 Por. J. Majka, *Filozofia społeczna*, Warszawa 1982, s. 154–164.

i zasada etyczno-społeczna przenosi łagodnie psychosomatyczną integralność rozwoju jednostki na aksjologiczne płaszczyzny odległe założeniom państwa pomocniczego, silnie ukierunkowanego na organizacyjne osiągnięcie konkretnych celów w wąskich zakresach życia społecznego. Oznacza to, że integralność rozwoju domaga się spójności wszystkich sfer, jakie posiada człowiek¹⁹. Takie założenie antropologiczne w konsekwencji uczyni państwo pomocnicze pluralistyczne, ale mocno rozgraniczone pod względem proceduralnym. Zasada solidarności z punktu widzenia nauk socjologicznych ujmuje zatem całościowo jednostkę społeczną począwszy od jej złożoności psychosomatycznej przez gospodarczą, społeczną aż po kulturową, religijną i duchową. Wielość sfer realizacji potrzeb ludzkich wymaga spójności i wzajemności, tak by każdej z tych sfer zostały nadane odpowiednie znaczenia wynikające z antropologii chrześcijańskiej i odpowiadającej jej aksjologii²⁰. Zasada solidarności pozwala zatem rozwiniętemu integralnie człowiekowi nadawać sens każdej wewnętrznie odkrytej sferze z jej wartościami, ponadto zastosowanie zasady solidarności w przestrzeni życia publicznego w pełni wyraża kulturę chrześcijańską i jest swoistym obowiązkiem nowego humanizmu²¹. Z punktu widzenia nauk humanistycznych antropocentryzm umiarkowany domaga się przeniknięcia personalizmem wertykalnym, w którym zasada solidarności przenosi jednostkę w świat wartości nadprzyrodzonych²². W solidarności bowiem chodzi nie tylko o współdziałanie społeczne, ale i o tworzenie wspólnoty odwołującej się do najgłębszych założeń antropologii chrześcijańskiej. W perspektywie funkcjonowania społeczeństw cyfrowych tak rozumiana solidarność staje się wyzwaniem etycznym.

3. Proceduralność państwa w sytuacjach podwyższonego ryzyka: zagrożenie epidemiczne

Zasada solidarności wyraża się w mocnym i trwałym działaniu na rzecz dobra wspólnego i może jej towarzyszyć rygorystyczne zastosowanie współzależności zasady pomocniczości z zasadą dobra wspólnego. Integralność rozwoju domaga się bowiem odpowiednich uwarunkowań zwłaszcza wtedy, gdy ryzyko alienacji jest wysokie i może wywoływać trwałe zmiany w psychice człowieka. Alienacji społecznej zazwyczaj towarzyszą stany lękowe, co wydaje się przejawem materialistycznych koncepcji pojmowania i organizowania świata. O kontekście

19 Zob. J. Majka, *Etyka życia gospodarczego*, Wrocław 1982, s. 24–28.

20 Por. Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, 19.

21 Por. Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, 19.

22 Zob. I. Dec, *Personalizm w filozofii (próba systematyzacji)*, w: *Personalizm polski*, red. M. Rusecki, Lublin 2008, s. 303n.

lęku egzystencjalnego przestrzegał Jan Paweł II, wskazując potrzebę odwołania się do właściwie rozumianej solidarności globalnej²³.

Rozprzestrzenianie się wirusa SARS-CoV-2 jest zjawiskiem globalnym o reperkusjach lokalnych. Wszystkie zjawiska obserwowane w przestrzeni medialnej, a następnie społecznej i gospodarczej wymagają przyjęcia odpowiedniej postawy moralnej i społecznej. Zachorowalność na COVID-19 wzmogła dynamiczne działania państwa polskiego, które uprzedziło szybki rozwój zachorowań zwyczajnie podjętym działaniem proceduralnym w sytuacji podwyższonego ryzyka. Proceduralność państwa pomocniczego na podstawie prawa skupiła się na ogłoszeniu stanu epidemicznego, który rozumie się jako „sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań zapobiegawczych”²⁴. Epidemia jest zatem zjawiskiem społecznym polegającym na wystąpieniu na danym obszarze zakażeń lub zachorowań na znaną już chorobę zakaźną w liczbie wyraźnie większej niż we wcześniejszym okresie albo na wystąpieniu zakażeń lub zachorowań na chorobę zakaźną dotychczas niespotykaną²⁵. Pod względem dynamiki funkcjonowania państwa podjęcie szybkich procedur wynikało ze skali zachorowań poza granicami Polski oraz z faktu braku leku na SARS-CoV-2, jak również niewielkiej wiedzy o zjawisku chorobowym COVID-19.

Z punktu widzenia etyki społecznej należy zauważyć, że działanie proceduralne państwa pomocniczego w uwarunkowaniach epidemicznych wiąże się z ograniczeniem pierwszej wartości proceduralnej: wolności ujmowanej w sensie autonomii osobistej²⁶. Zawężenie zakresu indywidualnej wolności do wskazania pozostania w domu, ograniczenie publicznych zgromadzeń do 50, a następnie 5 osób, zamknięcie granic państwa, zakaz wjazdu obcokrajowców i zakaz przemieszczania się grup powyżej 2 osób wraz z dyskursem medialnym wywołały nadzwyczajną sytuację społeczną. Gradualne wprowadzanie ograniczeń wstrzymało działalność instytucji edukacyjnych i przeniosło je w tryb pracy zdalnej – z jednej strony otworzyło to drogę do nowych form socjalizacji ludzi młodych, jednak z drugiej strony powstałe uzasadnione napięcie społeczne wzmogło występowanie zjawisk społecznych w trudnych do przewidzenia uwarunkowaniach funkcjonowania życia społecznego.

23 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, 11–12.

24 Art. 1 Ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, Dz.U. z 2019 r. poz. 1239, 1495.

25 Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1239, 1495.

26 Por. A. Swift, *Wprowadzenie do filozofii...*, dz. cyt.

Z perspektywy demokracji proceduralnej globalne uwarunkowania epidemiczne ograniczają wolność fizycznego przemieszczania się. Proceduralne ograniczenie autonomii w sferze publicznej zbiegło się z realizacją drugiej wartości proceduralnej: samorealizacją. Jest to cecha wyróżniająca człowieka spośród całej natury, tylko człowiek bowiem jest w stanie osiągać założone uprzednio cele w ukierunkowaniu na względną autonomię działania. Z jednej strony alienacja człowieka wywołana zagrożeniem epidemicznym wzmogła niepewność, a nawet zachowania lękowe, z drugiej strony samorealizacja umożliwiła rozwój przy wykorzystaniu trendów dotychczas niewyuczonych lub rzadziej praktykowanych w zwyczajnym działaniu społecznym. W wyniku samorealizacji człowiek doskonalił swoje władze wolitywne, intelektualne i moralne. Najpełniej jednak człowiek rozwija się bowiem tylko przez własne działanie, które ograniczane, wzmacnia potrzebę uruchomienia solidarnej logiki podtrzymywania jednostek i grup społecznych w granicach umożliwiających im integralny rozwój. Nadzwyczajne zagrożenia epidemiczne wzbudzające niepewność z powodu podwyższonego ryzyka niebezpieczeństwa ostatecznie mogą jednak służyć człowiekowi do zredefiniowania przyjmowanej hierarchii wartości. W ten sposób tworzy się dynamicznie rozumiana kultura, w której naczelną funkcją społeczną jest umiejętność właściwego wartościowania²⁷. Nie można przy tym zapomnieć o trzeciej wartości proceduralnej, która w systemach demokratycznych czyni równymi jednostki i grupy pod względem istotnych kategorii społecznych²⁸. Pierwszą spośród wszystkich jest godność osoby ludzkiej, której strzeże chrześcijańska koncepcja praw człowieka uzasadniająca istotę społeczeństwa opierającą się na solidarnych więziach. Są one wpisane w personalizm chrześcijański i każde uzasadnienia interakcjonistyczne odbiegające od normy personalistycznej wymagają pogłębionej analizy socjologicznej.

Na podstawie analizy jakościowej zaobserwowanych faktów, najpierw medialnych, a następnie społeczno-gospodarczych, przedstawi się wartości, których ranga wzrosła w wyniku zastosowania rekursywno-rekonfiguracyjnej funkcji zasady zrównoważonego rozwoju. W etyce społecznej polega ona na umiejętności wartościowania i racjonalnego dokonywania ocen moralnych. Prewencyjna praca służb państwa w zaistniałej sytuacji zagrożenia epidemicznego w dużej mierze polega na zastosowaniu zasad: pomocniczości, zrównoważonego rozwoju i solidarności. Przy powszechnym poczuciu zagrożenia epidemicznego fakt medialny o ryzyku zachorowania na SARS-CoV-2 wzmógł działania społeczne podkreślające wartość dbałości o psychosomatyczną sferę integralności

27 Zob. A. Rodziński, *U podstaw kultury moralnej*, Warszawa 1980, s. 73–78.

28 Por. A. Swift, *Wprowadzenie do filozofii...*, dz. cyt., s. 21.

człowieka. Z punktu widzenia rozumienia zasady zrównoważonego rozwoju kluczowe jest ujęcie synergii środowiskowo-społecznej, to principium jest bowiem jakościowym rozszerzeniem dobra wspólnego włączającym zmienne z zakresu środowiskowego²⁹. W tej dymensji upatruje się przyczyn epidemii i jej reperkusji w otoczeniu społeczno-gospodarczym człowieka. Celem reorganizacji społeczeństwa w wyniku nadzwyczajnych okoliczności jest umożliwienie realizacji trwałych trendów służących poprawie warunków życia. Wydaje się, że solidarna współpraca służb państwa wzmogła poczucie bezpieczeństwa w życiu społecznym, czego przejawem była kontrola ludności cywilnej przebywającej w stanie kwarantanny. Te działania realizowane przez policję przy współpracy z wojskami obrony terytorialnej wykonywano za pomocą technologii komunikacyjnej, na której bazie funkcjonują służby państwa.

4. Rekursywno-rekonfiguracyjna funkcja zasady zrównoważonego rozwoju

Działaniem pożądanym w sytuacjach ryzyka jest elastyczność myślenia i działania w umiejętnym zarządzaniu kapitałem ludzkim. Państwo, kierując się odpowiedzialnością za dobro wspólne, podejmuje takie działania, które zapewnią stabilność gospodarczą i spójność społeczną. Epidemiczne uwarunkowania wymuszają reorganizację działania i takie uelastycznienie struktury społecznej, aby mogła wyjść naprzeciw potrzebom najbardziej zagrożonych jednostek społecznych. W przypadku SARS-CoV-2 i ogółu społeczeństwa jest to kategoria ludzi powyżej 60 roku życia. Wobec zaistniałych wskazań związanych z wywołanym ryzykiem rekursywno-rekonfiguracyjna funkcja zasady zrównoważonego rozwoju wyraża się w działaniach służb państwa głównie w kilku obszarach, które zostaną wyszczególnione w ostatniej części opracowania. Zanim jednak takie wnioski zostaną wyciągnięte, warto zauważyć, że rekursywność procesów rozwojowych i rekonfiguracja wartości w uwarunkowaniach epidemicznych pozwala ukazać nowe trendy, które dla aksjologii społecznej zyskują pozytywne znaczenie, choć synergicznie wiążą się z uwarunkowaniami kryzysu gospodarczego.

Rekursywność procesów rozwojowych oznacza poszukiwanie optymalnej równowagi w złożoności społeczno-gospodarczej i środowiskowej. Jest to proces cyrkularny. Czynniki epidemiczne przypomniał na krótki czas uwarunkowania społeczeństw stacjonarnych, w których ludność ograniczyła mobilność, pozostając w miejscu zamieszkania lub w jego pobliżu. Dynamika działań instytucji zmieniła się ze względu na zapośredniczenie w cyberprzestrzeni. Tam częściowo

29 Zob. P. Schallenberg, M. Menke, *Die Enzyklika „Laudato si” und die katholischen Soziallehre*, „Die Neue Ordnung” 70 (2016) Nr. 3, s. 164–178.

zaistniała wykonywana praca, o ile jej uwarunkowania pozwalają wykonywać ją zdalnie. Poszukiwanie optymalnego mechanizmu współzależności społeczno-gospodarczej nie pozostaje pozbawione odniesień do czynnika związanego z zachowaniem zdolności regeneracyjnej ekosystemów³⁰. Silny konsumpcjonizm marginalizujący moralność i etykę środowiskową do tego stopnia rozpędził gospodarke, że uwarunkowania epidemiczne wydają się drastycznie ograniczać ten trend społeczny drogą przymusowego pozostania w miejscu zamieszkania. Taki zastój społeczny wpłynął na dynamikę gospodarki i wymusił na interwencjonizmie państwa relokację kapitału. Wydaje się, że nowe procedury dotyczące funkcjonowania życia społecznego przekształca pracę w sektorach gospodarki, a to z kolei wpłynie na podejmowane działania społeczne w kolejnych etapach reorganizacji społeczno-gospodarczej. Tarcza ochronna stała się swoistym buforem dla budżetu państwa coraz bardziej poddawanego procesom cyfryzacji. Na skutek wprowadzania kolejnych obostrzeń zniwelowane zostały wygórowane potrzeby ludzkie wyrażane wysoce konsumpcyjnym stylem życia. Zakaz działalności pubów, salonów urody, zakładów fryzjerskich oraz ograniczenie możliwości przemieszczania się wraz z zakazem wstępu do lasów i parków zreorganizowały życie społeczne i doprowadziły do chwilowego spowolnienia gospodarczego. Przy takim zastoju życia społeczno-gospodarczego zrekonfigurowana została płaszczyzna aksjonormatywna, która oscyluje niekiedy z silnym wychyleniem w stronę ideologii nieantropocentrycznych etyk środowiskowych zrównoważonego rozwoju³¹. Cyfrowo usieciowiony zrównoważony rozwój (*Vernetzung*) wymaga zupełnie odmiennej interpretacji, która również oparta jest na analizie dokonywanej z punktu widzenia zasad etyczno-społecznych³².

Rekonfiguracja opiera się na socjalizacji nowych zachowań społecznych i na powrocie do takich działań, które uległy zanikowi w kulturze wysoce ukierunkowanej na nieetyczną konsumpcję. Rekonfiguracja dotyczy także wymiaru socjalizacji nowych metod pracy, bardziej uelastycznionych poprzez zapośredniczenie ich w sieci. Zarówno instytucje państwa służące cywilom, jak i wojsko, policja i inne służby przy bardziej uelastycznionym działaniu są w stanie efektywniej wypełniać swoje obowiązki. Solidarność pozwala odpowiednio rozgraniczać zakresy odpowiedzialności, łączyć je w odpowiednich obszarach, tak by wzajemnie się dopełniały i uzupełniały wobec zaistniałych potrzeb. Solidarne współdziałanie podmiotów jest zatem ukierunkowane na ochronę interesów państwa.

30 Zob. M. Vogt, *Prinzip Nachhaltigkeit. Ein Entwurf aus theologisch-ethischer Perspektive*, München 2009, s. 358.

31 Por. E. Schockenhoff, *Anthropozentrische...*, dz. cyt., s. 398–410.

32 Por. M. Vogt, *Prinzip Nachhaltigkeit*, dz. cyt., s. 347–353.

W przyjmowanej metodologii opartej na analizie komunikatów w mediach społecznościowych działania promocyjne wysoce ukierunkowane są na prezentację solidarnego współdziałania. W przestrzeni cyfrowej służb państwa służy ona celom komunikacyjnym, natomiast w mediach społecznościowych głównie celom promocyjnym wyrażającym się wzmacnianiem poczucia solidarności.

5. Analiza działań prewencyjnych.

Organizacja dobra wspólnego na bazie aksjologii chrześcijańskiej
Człowiek doświadcza potencjalności do współdziałania i współpraca powinna stabilizować życie społeczne, którego wspólną płaszczyzną są wartości podstawowe oparte na godności ludzkiej³³. Poczucie tożsamości narodowej i przynależność do ojczyzny są takimi wartościami. Solidarność wyraża postawę uczestnictwa i troski wszystkich za jednego i jednego za wszystkich. Etyka społeczna zmierza do utrwalenia mocnych i trwałych działań, które nie są tylko emocjonalnym zainteresowaniem czy sympatią, ale faktycznym zobowiązaniem na rzecz wspólnoty, ojczyzny i organizacji struktur państwa³⁴. Tak ujmowana odpowiedzialna solidarność ugruntowana jest we właściwie uregulowanym interwencjonizmie państwa nie tylko w stanie jego zwyczajnego działania, ale głównie podczas sytuacji nadzwyczajnych. Oddolne działanie na rzecz dobra wspólnego zgodne z zasadą solidarności wymaga wnikliwej służby społeczeństwu, które integralnie łączyłoby obowiązkowość z prawami posiadanymi przez ludzi będących wolnymi podmiotami życia społecznego. Służba bliźniemu wynika z uszanowania godności ludzkiej, a solidarna postawa oznacza zdolność wzięcia drugiego w opiekę i gotowość przyjęcia za niego odpowiedzialności. W uwarunkowaniach epidemicznych i wzmocnionym interwencjonizmie państwa polegającym na dynamicznej proceduralności zgodnie z zastosowaniem zasady pomocniczości zreorganizowały się zakresy działania poszczególnych służb. Wynikło to z dynamiki decyzyjnej rządu, której równolegle towarzyszył dyskurs medialny o zaistniałych skutkach pandemii.

W perspektywie uwarunkowań epidemicznych i zasady solidarności prewencyjne działanie służb państwa polega na mocnym i trwałym działaniu w odpowiednich zakresach odpowiedzialności. Szeroko rozumiane prewencyjne działanie służb państwa ujmuje się jako instrumenty funkcjonalne mające na celu zabezpieczać porządek społeczny. Wysoki poziom kapitału moralnego sprzyja tej jednej z najbardziej podstawowych funkcji państwa. Ochrona nienaruszalności

33 Por. P. Sztompka, *Kapitał społeczny. Teoria przestrzeni międzyludzkiej*, Kraków 2016, s. 32–34.

34 Zob. J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej*, Lublin 1994, s. 77–84.

bytu państwa i gwarancja jego zrównoważonego rozwoju rozpoczyna się od działań prewencyjnych, których konsekwencją jest system mechanizmów kompleksowo umożliwiających swobodny, harmonijny i proporcjonalny rozwój państwa poprzez dostęp do jego instytucji³⁵. Służby państwa w prewencyjnym działaniu osiągają ten cel przy współpracy, zwłaszcza w sytuacjach przeciwdziałania uwarunkowaniom zagrażającym jego stabilności. Każde ryzyko naruszenia bezpieczeństwa państwa wymaga wzmożonego działania władzy i oddolnej solidarności wśród obywateli. System państwa musi zatem integrować wszystkie siły, ludzi, organizacje i aparat władzy, tak by było ono sprawnie zarządzaną elastyczną strukturą zapośredniczoną w cyberprzestrzeni. Etyka społeczna w tym zakresie odgrywa rolę motywującą, a wynikiem zastosowania jej zasad jest wyższy poziom kapitału społecznego. Jego moralna dymensja konieczna jest do przeniesienia w przestrzeń wirtualną coraz bardziej usieciowioną systemowo³⁶.

Decyzyjność władz państwa na szczeblu centralnym wymusiła działania społeczne mobilizujące do zaangażowania się w pracę na rzecz dobra wspólnego. Autentyczna solidarność wyzwala możliwości twórcze i jej prezentacja w mediach społecznościowych wchodzi w zakres prewencyjnej pracy służb państwa. Jest to wynik zwyczajnej pracy wojska, policji, straży granicznej i ochrony zdrowia, wspomaganych przez realizujące *corporate social responsibility* podmioty gospodarki narodowej. Fenomen solidarnej współpracy każdego organu w zakresie przypisanej mu odpowiedzialności w walce z pandemią SARS-CoV-2 udowadnia, że solidarność jest postawą moralną urzeczywistnioną w jednostkowych i grupowych sprawnościach moralnych. Najpierw fakt medialny, a potem fakt społeczny wywołał wiele działań społecznych ukierunkowanych na jeden cel: przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się pandemii. Jest to zmienna środowiskowej dymensji zrównoważonego rozwoju. Solidarne działanie w sytuacji zagrożenia epidemicznego miało najwięcej korzyści przynieść kategorii wiekowej osób starszych. Ostatecznie solidarność obejmuje dwa krańce życia społecznego: osobę ludzką i dobro wspólne. Prewencyjna funkcja służb państwa ukierunkowana według zasady solidarności za cel obiera bezpieczeństwo państwa, a z punktu widzenia etyki społecznej: ochronę każdej osoby. Stąd solidarność obejmuje nie tylko współdziałanie proceduralne na rzecz dobra wspólnego, ale również postawę moralną, i to w niej upatruje się skutków, które będą nadawać sens ogółowi działań społecznych³⁷. W kontekście pandemii SARS-CoV-2 będzie to wiele działań dotyczących właściwego rozumienia etyki środowiskowej, którą w nurcie

35 Por. Ł. Roman, G. Winogrodzki, *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa*, Józefów 2016, s. 36.

36 Por. M. Vogt, *Prinzip Nachhaltigkeit*, dz. cyt., s. 359–361.

37 Por. J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości*, dz. cyt., s. 80–84.

zasady zrównoważonego rozwoju pojmując się w granicach antropocentryzmu umiarkowanego.

Fenomen solidarności w uwarunkowaniach epidemicznych pojawił się na wielu płaszczyznach pracy służb państwa. Badania jakościowe służą uchwyceniu subtelnych niuansów w działaniach jednostek i grup społecznych³⁸. Fenomen solidarności nie został ukazany jedynie przy pomocy jednego źródła. Dzięki eksploracji stron poszczególnych służb w mediach społecznościowych uzyskane dane porządkowano wraz z czasem rozwoju epidemii. Następnie opisywano je, zwracając uwagę na znaczenie, jakie nadawały w procesie komunikacyjnym zgodnie z teorią naznaczenia społecznego, która aktom zachowania się przykłada etykietę oznaczającą wartość solidarnego współdziałania³⁹. Efektem prezentowanych treści wydaje się wzrost solidarnych postaw, na tę bowiem wartość życia społecznego został skierowany dyskurs medialny wielu służb. Podczas analizy drogą indukcyjną (od szczegółu do ogółu) wyszczególniono cztery zakresy tematyczne, które wyrażały „solidarną współpracę”. Indeks ten składa się z następujących komponentów: wzmocnienia działania państwa, zmiany ról i kompetencji służb wynikłej z nagłych potrzeb, łączenia funkcji i ich rozszerzenia na inne grupy.

6. Wpływ solidarnej postawy służb państwa na poczucie bezpieczeństwa

Reorganizacja działań społecznych uwidoczniła się poprzez mocne i trwałe wskaźniki zauważalne w obszarze społecznym i gospodarczym. Natura zasad etyczno-społecznych mówi o podporządkowaniu postępu materialnego łaadowi moralnemu, solidarność bowiem urzeczywistnia się w życiu społecznym w ludzkich sprawnościach moralnych. Są one w etyce społecznej skierowane na odpowiedzialność w takim zakresie, w jakim jednostka przynależy do określonej wspólnoty⁴⁰. Jan Szymczyk twierdzi, że „solidarność jest wspólnym działaniem w podobnej sytuacji dla przezwyciężenia nieprawidłowości i krzywdy”⁴¹. Jako fakt społeczny solidarna współpraca polega na poszukiwaniu konsensusu przy obustronnych kompromisach, co w działaniach państwa sprowadza się z jednej strony do wypełniania restrykcji i procedur prawa, z drugiej strony prawo bez spójności z systemem norm moralnych traci swoją szczególną wartość socjalizacyjną i zdolność motywacyjną. Z etycznego punktu widzenia na granicznych zakresach kompetencji ujawnia się kontekst solidarnego współdziałania i sensem

38 Zob. E. Babbie, *Podstawy badań...*, dz. cyt., s. 350.

39 Zob. K. Krajewski, *Podstawowe tezy teorii naznaczenia społecznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 45 (1983) z. 1, s. 227.

40 Zob. J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości*, dz. cyt., s. 79.

41 J. Szymczyk, *Odkrywanie wartości*, dz. cyt., s. 79.

solidarności jest naznaczenie społeczne ukierunkowane na tworzenie więzi niwelujących paradygmat konfliktu. Odbywa się to w paradygmacie funkcjonalności subsystemów częściowych, za których spoiwo uznaje się solidarność⁴². Na takiej synergii opiera się zrównoważony rozwój pomiędzy systemami społecznymi, jak i gospodarczymi i ekosystemami. W zakresie odpowiedzialności poszczególnych służb państwa solidarność jako kategoria etyczna mająca wpływ na działanie instytucji państwa będzie się kreować przy wspólnym realizowaniu celów ukierunkowanych na dobro wspólne. Pojmowanie społeczeństwa zgodnie z paradygmatem walki „przeciw sobie”, antagonizm w stosunkach społecznych, a nawet przeciwstawianie sobie klas społecznych podważa twórczy rozwój dobra wspólnego. Jego zrównoważony charakter celowo tworzy się dzięki rekonfiguracji wartości życia społecznego, co w kontekście pandemii wysoce ukierunkowane jest na promocję godności osoby ludzkiej w zakresie społecznym wśród ludzi starszych. Ekologia ludzka w perspektywie jej integralnego odniesienia do wymiaru społecznego i kulturowego podnosi wartość człowieka, zwłaszcza kategorię zdrowia i bezpieczeństwa⁴³. Realizacja rekursywno-rekonfiguracyjnej funkcji zasady zrównoważonego rozwoju w jej korelacji z zasadą solidarności służy udoskonaleniu dobra wspólnego. Odpowiedzialne społeczeństwo budowane jest stopniowo w miarę wzrostu występowania solidarnych działań i niniejsze opracowanie priorytetowo uwydatnia działanie służb państwa niejako postawionych w dyskursie medialnym za wzór realizacji solidarnych postaw. Od solidarnie uzupełniających się kompetencji, w tym coraz bardziej w zakresie komunikacyjnym, zależy skuteczność działania państwa⁴⁴. Pożądanym efektem zastosowania zasady zrównoważonego rozwoju jest wpojenie poczucia obowiązku osiągnięcia dobra wspólnego oraz porozumiewanie się co do środków, dzięki którym dobro wspólne można skutecznie przy solidarnej współpracy poszczególnych służb. Kontekst tej pracy, wielokrotnie o charakterze prewencyjnym, ma siłę oddziaływania na życie społeczne, czego następstwem jest wzrost poczucia bezpieczeństwa wskutek proceduralnego działania państwa.

Zakończenie

Na podstawie analizy wybranych 12 informacji medialnych dotyczących współpracy służb mundurowych zauważa się: 1. Wzmocnienie działania: zastosowanie zasady dobra wspólnego poprzez pełniejsze i szybsze tworzenie uwarunkowań pozwalających zabezpieczyć życie ludzi starszych mieszkających w domach

42 Por. A. Anzenbacher, *Wprowadzenie do chrześcijańskiej etyki społecznej*, tłum. L. Łysień, Kraków 2010, s. 225–231.

43 Por. Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 156–157.

44 Zob. W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008, s. 63–76.

pomocy społecznej. Wsparcia udzielano także bohaterom w walce o niepodległość. Wzmocniono granice państwa przez współpracę wojska ze strażą graniczną. 2. Zmianę ról i kompetencji wynikała z nagłych potrzeb, w których zaspokojeniu zastosowano pozytywny aspekt zasady pomocniczości. Solidarna współpraca policji i Wojsk Obrony Terytorialnej oparta została na zastosowaniu technologii komunikacyjnych w weryfikowaniu osób poddanych kwarantannie. 3. Łączenie funkcji i ich rozszerzanie, które uwydatniło się w ukierunkowaniu na jeden zakres celów związanych z ochroną ludności cywilnej przed rozprzestrzenianiem się SARS-CoV-2. Te działania prewencyjne skupiały się na szyciu masek ochronnych przez rodziny osób pracujących w służbach mundurowych i na akcji oddawania krwi.

Kolejnymi pytaniami badawczymi, wartymi uwagi z racji ewolucji wyjątkowej kwestii społecznej skupionej wokół zmiennej niezależnej SARS-CoV-2, byłyby pytania dotyczące wzrostu/spadku zaufania społecznego. Interesujące byłoby także zbadanie poczucia solidarności i bezpieczeństwa zarówno wśród przedstawicieli służb, jak i ludności cywilnej.

Bibliografia

- Anzenbacher A., *Wprowadzenie do chrześcijańskiej etyki społecznej*, tłum. L. Łysiński, Kraków 2010.
- Babbie E., *Podstawy badań społecznych*, tłum. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2009.
- Bałandynowicz A., *Pedagogiczne aspekty komunikowania w świecie wirtualnym*, w: *Komunikacja w cyberświecie*, red. S. Bębas, J. Plis, J. Bednarek, Radom 2012, s. 21–52.
- Dec I., *Personalizm w filozofii (próba systematyzacji)*, w: *Personalizm polski*, red. M. Rusecki, Lublin 2008, s. 301–313.
- Gałkowski J., Gałkowski S., *Praca*, w: W. Piwowarski, *ABC katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1993, s. 137–138.
- Koperek J., Koperek A., *Rozwój integralny i solidarność międzyludzka warunkiem i drogą do pokoju*, w: *Rozwój i dobro wspólne. Dyskurs w 25-lecie encykliki Sollicitudo rei socialis Jana Pawła II*, red. J. Mazur, Kraków 2012, s. 131–144.
- Krajewski K., *Podstawowe tezy teorii naznaczenia społecznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 45 (1983) z. 1, s. 225–245.
- Kroczek P., *Prawny wymiar troski Kościoła o rozwój człowieka i społeczeństwa*, w: *Rozwój i dobro wspólne. Dyskurs w 25-lecie encykliki Sollicitudo rei socialis Jana Pawła II*, red. J. Mazur, Kraków 2012, s. 71–88.
- Majka J., *Etyka życia gospodarczego*, Wrocław 1982.
- Majka J., *Filozofia społeczna*, Warszawa 1982.
- Marcinkowski M., *Służba wojskowa jako służba wartościom*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” (2014) nr 1, s. 69–88.

- Marczak Ł., *Rekursywno-rekonfiguracyjna funkcja zasady zrównoważonego rozwoju w perspektywie usług świadczonych drogą elektroniczną*, „Miscellanea Oeconomicae” 1 (2018) nr 2, s. 319–329.
- Pisarek W., *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008.
- Piwowski W., *Społeczna zasada pomocniczości*, Lublin 1961.
- Podgórski R.A., *Homo sociologicus w strukturze wartości*, Rzeszów 2008.
- Rodziński A., *U podstaw kultury moralnej*, Warszawa 1980.
- Roman Ł., Winogrodzki G., *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa*, Józefów 2016.
- Schallenberg P., Menke M., *Die Enzyklika „Laudato si” und die katholischen Soziallehre*, „Die Neue Ordnung” 70 (2016) Nr. 3, s. 164–178.
- Schockenhoff E., *Anthropozentrische und ökozentrische Ethik*, w: *Handbuch der Katholischen Soziallehre*, Hrsg. A. Rauscher, Berlin 2008, s. 398–410.
- Swift A., *Wprowadzenie do filozofii politycznej*, tłum. A. Krzynówek, Kraków 2010.
- Sztompka P., *Kapitał społeczny. Teoria przestrzeni międzyludzkiej*, Kraków 2016.
- Szymczyk J., *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej*, Lublin 1994.
- Vogt M., *Prinzip Nachhaltigkeit. Ein Entwurf aus theologisch-ethischer Perspektive*, München 2009.
- Wódka M., *Kategoria „moralcapital” w etyce społeczno-gospodarczej*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 19 (2016) nr 3, s. 59–72.
- Wulsdorf H., *Nachhaltigkeit. Ein christlicher Grundauftrag in einer globalisierten Welt*, Regensburg 2005.